

Gemeente Leens telt veel dorpen

34

Tekst: J. RITTERSMA
Foto's: P. WERNEKINCK

Met het vorige artikel over Schouwerzijl waren we reeds met u in de gemeente Leens gekomen. In de komende twee artikelen zullen we nog wat rondzwerven in deze gemeente. We vertelden u reeds dat de gemeente Leens met de gemeenten Ulrum en Kloosterburen 't Marnegebied vormen. De plaats Leens wordt algemeen als de hoofdplaats van het Marnegebied beschouwd. Tevens is het de grootste plaats van de amper 3400 inwoners tellende gemeente. Het gemeentehuis staat trouwens in de naburige plaats Wehe-den Hoorn. Ondanks dat de gemeente Leens niet zo groot is (3750 ha) telt het talrijke dorpen en gehuchten. We willen u deze voor de volledigheid toch even noemen: Barnegaten, Douwen, Ewer, Groot-Maarslag, Grijssloot, Kattenburg, Klein-Maarslag, Leens, Leenstertillen, Maarslag, Mathenesse, Mensingeweer, Nieuwe Huizen, Rollingeweer, Roodehaan, Schouwen, Schouwerzijl, Stort, Warfhuizen, Wehe-den Hoorn en Zuurdijk. U ziet, het zijn er nog al wat. Aan de bekendste plaatsen zullen we een bezoek brengen.

Maarslag

Indien men van Schouwerzijl naar Mensingeweer rijdt, komt men ongeveer halverwege bij een wierde. Dit is een woonterp van het oude dorpje Maarslag of Maarslucht (ook Groot-Maarslag geheten). Maarslag was vroeger een kerkdorp. In 1584 door de Friezen verbrand. De kerk is in 1811 afgebroken. De oude naam van dit dorp luidde „Marsfliata". In een oude beschrijving van dit dorp staat o.m.: „Maarslag, mede een klein dorp. Onder diens begryp loost de Schouwerzijl haare wateren in de Hunze". Hedentendage is Maarslag een gehucht, dat slechts enkele boerderijen telt.

Van Maarslag komen we in Mensingeweer. De naam van dit dorp is afgeleid van de mansnaam „Mense" (wat oorspronkelijk mens of man betekend). In de volksmond noemt men het ook wel „Menske-weer". „Menske" is de groninger aanduiding voor mens. Dit maakt het voorgaande nog duidelijker.

Volgens de overlevering is de naam Mensingeweer afkomstig van Abel Stok. Dicht bij het dorp ligt een

brug. Vroeger was dit een hoge houten brug „een til". Deze zgn. „Abel-Stokstertil" lag over 't Warfhuizen Loopdiep. Eertijds was hier een doorwaadbare plaats en de abt van het Nijenklooster daar in de buurt wees met zijn abtstok deze doorwaadbare plaats aan. Eigenlijk zou het dan ook „Abtstokstertil" moeten heten. Echter volgens de overlevering houdt men hardnekkig vol, dat Abel Stok hier met een lange polsstok over het diep sprong.

Toen had het dorp Mensingeweer nog geen naam. Toen Abel over het water sprong kwam hij terecht in een gezelschap dat een naam bedenken moest. Natuurlijk kon men het niet eens worden. Abel met zijn lange polsstok stelde voor dat de gene die het verst en het hoogst springen kon, een naam mocht zeggen. En toen sprong Abel zo hoog dat men hem uit het oog verloor en uitriep „Och, hadden wi den mensche weer". En zo heet het daar nu nog alle dagen Mensingeweer.

Overigens is het misschien wel interessanter te weten dat de scheldnaam voor de Mensingeweersters „Gloazentikkers" is. Wat in het Mensingeweer van heden het meest opvalt is de prachtige korenmolens

„Hollands Welvaart", een achtkante bovenkruier met stelling uit 1855. Architectonisch is het kerkje van weinig belang, maar het ligt er leuk zo vanaf de provinciale weg gezien.

Van Mensingeweer gaan we naar Wehe-den Hoorn. Een merkwaardige naam eigenlijk voor een dorp.

Vroeger waren Wehe en Den Hoorn twee afzonderlijke plaatsen. Wehe dankt zijn naam waarschijnlijk aan een heilige hoogte („wih" = een oud-Germaans heiligdom). Den Hoorn heeft zijn naam van een hoek of bocht („n hörn") in de oude Marnedijk.

Borgweer

In Wehe stond vroeger de borg „Börgweer" of „Starkenborch". Sedert de tweede helft der 16e eeuw woonde hier het geslacht der Van Starkenborch's. De borg is gesloopt in 1832. Later heeft men op dezelfde plaats het landhuis „De Weerborg" gebouwd. In Den Hoorn werd de eerste R.K.-kerk in het noorden van de provincie gesticht. Een zekere pater Ignatius kocht elf jukken land in 1730. Toen werd de eerste schuurkerk gebouwd. In een nis van de torenmuur staat een zandstenen mariabeeld uit de abdij van Aduard. In 1754 werd de nieuwe R.K.-kerk gebouwd. De gedenksteen vermeldt:

„Anna van Ewsum en Balthasar van Asbeck".
— Balthasar en Anna Waren
— Deze Vijf, die Dertien Jaren
— Toen zij tot Godes eer getweën
— Leyden hier den eersten Steen
— Leyd ze Heer, na Wens met Ze
— Tot U Rijk door regte Wegen.

Wat u in het Wehe-den Hoorn van vandaag zal opvallen, zijn de gebouwen van het grote zaadteelt- en selectiebedrijf van de N.V. Goyarts en Zn. Het bedrijf is gelegen aan de Mernaueg. U kunt zich misschien uit het vorig artikel nog herinneren dat de naam „Merna" het oude woord voor Marne is.

We nemen u nu mee naar de zuidgrens van het Marnegebied. Deze zuidgrens wordt gevormd door het Reitdiep. Dit is tevens de zuidelijke grens van de gemeenten Leens en Ulrum. Hiermee zijn we weer gekomen bij ons uitgangspunt, n.l. 't stroomgebied van het Reitdiep of Hunze. We vinden hier in het zuidelijk gedeelte van de gemeente Leens de zg. Reitdieppolders en de Oude Zuurdijksterpolder. Aan de overzijde van het water ligt de gemeente Oldehove. Vroeger lag de zuidelijke dijk verder naar het noorden. Aan deze „Zuiderdijk" van het Marnegebied heeft de plaats Zuurdijk zijn naam te danken. Zuurdijk heette vroeger „Zuirdyk" of „Zuider-dyk". In 1726-1729 liet jonkheer Onno Alberda van Nijenstein het Oude Zuurdijkster Uiterdijk van 354 ha aan het Reitdiep inpolderen. In 1805 volgde 't Nieuwe Zuurdijkster Uiterdijk van 30 ha en 1819 de zg. Torringapolder van 43 ha.

Het dorp Zuurdijk dat een ietwat troosteloze indruk wekt. Verlaten en stil is het op een doordeweekse morgen. Zuurdijk is in de geschiedenis bekend door de heksenvervolg.

Heksenvervolg

In de geschiedenis is Zuurdijk bekend (of beter gezegd: berucht) door de heksenvervolg. Ook wordt ons verhaald, dat een metselaar werd verbrand in Zuurdijk in het jaar 1547. Hij werd nl. voor tovenaars aangezien. Hij kon evenwel stenen vermetelen „als hem 11 of 111 kalkmakers konden aandraegen by oeren hals". De bevolking van dit plaatsje deed in 1834

Ten westen van Zuurdijk passeren we op een gegeven ogenblik een grote boerderij met de naam „Vliedorp". Deze naam is afkomstig van het reeds lang verdwenen kerkdorp met dezelfde naam. Alleen nog de kerkterp met enige grafzerken herinneren nog aan die tijd. Volledigheidshalve moeten we nog even vermelden dat het gehucht Vliedorp in de gemeente Ulrum ligt. Het oude kerkhof van Vliedorp noemde men ook wel „de ille Weem" (Weem is de oude naam voor pastorie).

Vliedorp werd in de 17e eeuw met Niekerk verenigd tot één kerspel. In een oude beschrijving staat van Vliedorp beschreven:

„VLIEDORP, eene geringe buurt, in 't kerkelijke veréénigd met Niekerk, alwaar ook alleen dienst gedaan wordt. Het is wyders één der vier dorpen van de staande heerlijkheid en regtstoel, het grootte Reedschap; welker Heer ook in die vier dorpen het „jus patronatus" heeft".

In deze korte beschrijving staan verschillende interessante zaken. Allereerst „het grootte Reedschap".

Een Reedschap of redschap was de oude naam voor 'n gericht (Rechtsgebied). Nu wordt in de oude beschrijving gesproken van vier dorpen. Schrijver dezes kon omtrent het grootte Reedschap slechts drie dorpen vinden, welke onder dit rechtsgebied vielen, n.l. Ulrum, Vliedorp en Niekerk. In tegenstelling tot het grootte, kende men ook het kleine Reedschap in de Marne.

Dit bestond uit de plaatsen Vierhuizen en Zoutkamp. De jurisdictie van beide Reedschappen kende het zgn. dijkrecht, vonderrecht en dijkhever. In 1735 werd dit geschat op f 8000,—. Ook wordt in de boven-

vermelde oude beschrijving de zg. HEER genoemd, die het „jus patronatus" heeft in de dorpen.

Met die heer wordt de borgheer van de Asingaborg te Ulrum bedoeld (we komen hier later nog op terug). Dat de borgheer het „jus patronatus" had, betekende, dat hij het recht had om kerken te stichten en het recht om een pastoor te benoemen. (jus patronatus betekend letterlijk recht van patroon).

Het is wel duidelijk dat deze borgheer veel te vertellen had over het kerkelijk leven in de omgeving, temeer daar hij dit recht ook bezat in het kleine Reedschap).

De Heer was dus redger van het Reedschap. Dit rechtsgebied was verdeeld in „Clauwen". Volgens de „clauwbrief" viel het redgerrecht bij „clauwen ommegang" op de edele heerden. Deze edele heerden kwamen voor in het register van het gericht, die recht gaven om bij de ommegang het redgerambt te bekleden. Het woord „clauw" betekent eigenlijk „klucht" of „kluft".

Het bovengenoemde „recht van ommegang" was dus niet van toepassing op de Heer van Asinga. Omdat hij het jus patronatus had, verviel het redgerambt aan de opvolgers.

De Marnecommissie te Leens heeft in samenwerking met V.V.V. te Groningen een interessante wandelroute in de omgeving van het gehucht Vliedorp samengesteld. Wanneer u deze prachtige route bewandelt, zult u genieten van dit karakteristiek stukje Marnegebied.

Zo wandelend in het stroomgebied van het Reitdiep, komt u opnieuw tot de conclusie dat het groningerland een uniek stukje Nederland is.

(Volgende week deel 2)

Het dorp Mensingeweer met op de achtergrond de korenmolens „Hollands Welvaart".

Trouwens, het gehele dorp geeft een ietwat troosteloze aanblik. Dit wordt nog versterkt door de boven de daken uitstekende molen. Deze molen verkeert in een erbarmelijke toestand. Wanneer de molen niet spoedig opgeknapt wordt, is onze provincie weer een molen armer.

Nee, van het Zuurdijk waar in 1928 J. H. Zijlma eens over schreef is niet veel meer over.

Wanneer we door dit plm. 40 à 50 huizen tellende dorpje rijden moeten we onwillekeurig denken aan 't bekende zinnetje uit het bijbelboek waarin staat: „Alles wat veroudert en verjaart, is niet ver van verdwijning".

De woonterp van het oude dorpje Maarslag. Vroeger was dit een kerkdorp.